

Matěj Matela

LESMISTR ADOLF WEHRBERGER Z HUBERTOVA U KARLOVY STUDÁNKY, VÝZNAMNÁ OSOBNOST JESENICKÉHO LESNICTVÍ DRUHÉ POLOVINY 19. STOLETÍ

Abstract

The primary goal of the study focuses on the reconstruction of the life story, the legacy and partly also the personality of the forester Adolf Wehrberger (1830–1896), who worked most of his productive life in the small settlement of Hubertov, part of the spa village of Karlova Studánka. The text also partially reflects the history of the Hubertov district in the 19th century and, at the same time, captures some typical attributes of the forestry of the Order of the Teutonic Knights in the Bruntál part of the Hrubý Jeseník Mountains.

Keywords: *Forestry, Order of the Teutonic Knights, Karlova Studánka, Hrabyně, Malá Morávka, Silesia, Dwarf Pine, Swiss Pine, Tourism, Ovčárna, Julius Micklitz, Eugen Habsburg, Ernest Habsburg-Lorraine, Wendelin Jurinka, Adolf Wehrberger*

Všimavého návštěvníka, který v dobách starého mocnářství zavítal do vysokohorských partií Hrubého Jeseníku, jistě zaujala poměrně široká škála uniforem zdejšího lesního personálu. Na hlavním hřebeni se totiž setkávalo hned pět panství,¹ díky čemuž sem v rámci pravidelných obchůzek svých revírů prakticky denně přicházelo mnoho fořtů a hajných. Jména většíny těchto mužů, kteří představovali neodmyslitelnou součást hospodářské sféry i kulturního ovzduší nejvyšších moravsko-slezských hor, však vzhledem k vysídlení původního obyvatelstva tohoto kraje zapadla v prachu dějin. Výsledky pracovního nasazení mnohých z těchto fořtů v podobě zásahů do krajiny však do dnešních dob zůstávají v terénu Jeseníků často dobře patrné, byť si toho turisté ani místní nejsou obvykle nikterak vědomi. Tomuto profilu plně odpovídá i lesník, jehož životní osudy jsou předmětem této studie a který více než čtyři desítky let věrně sloužil třem velmistřům Řádu německých rytířů. Na příkladu nadlesního Adolfa Wehrbergera (1830–1896), jenž většinu svého pracovního života působil v osadě Hubertov (něm. Hubertskirch)² u Karlovy Studánky (něm. Karlsbrunn) [obr. 1] lze nejen dobře vylíčit historii tohoto revíru v období druhé poloviny 19. století, ale zároveň také postihnout některé signifikantní znaky lesního hospodářství Řádu německých rytířů i moravsko-slezského lesnictví v daném období jako takového.

Výborným žákem výborného učitele

Adolf Wehrberger [obr. 2] se narodil 11. března 1830 v Karlově pod Pradědem (něm. Karlsdorf), dnes místní částí Malé Morávky (něm. Klein Mohrau), jako syn hamerníka Hilara Wehrbergera a Karoliny, rozené Geyer, kteří obývali dům čp. 42.³ Obecnou školu na-

1 Severní panství frývaldovské (tj. jesenické) patřilo od středověku vratislavskému biskupství, velkolosinské od roku 1802 Liechtensteinům, panství vízmberské (tj. loučenské) zakoupila roku 1844 podnikatelská rodina Kleinů, janovické panství vlastnili Harrachové a bruntálské získal roku 1621 Řád německých rytířů.

2 Hubertov vznikl na přelomu 17. a 18. století jako hamerní a hutní osada, vyráběly se zde sekery, pily či nejrůznější druhy litinového zboží, viz Pavel ŠOPÁK, *Město – zámek – krajina. Kulturní krajina českého Slezska od středověku po první světovou válku*, Opava 2012, s. 222. Poté, co byl provoz hutí v roce 1875 ukončen, získalo nevelké sídlo již ryze lesnicko-dřevařský charakter.

3 Zemský archiv v Opavě (dále ZAO), fond Sběrka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 570, typ matriky: katolická, původce: Malá Morávka, římskokat. f. ú., obsah svazku: N 1784–1862, s. 114–115.

Obr. 1: Litografie Karlovy Studánky s osadou Hubertov (v pozadí) z 60. let 19. století. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. 997.636.

vštěvoval v místě bydliště, poté absolvoval střední školu v Bruntále (něm. k. k. Hauptschule in Freudenthal). Vzhledem k tomu, že se moravským a slezským zájemcům o kariéru lesníka v době Wehrbergerova mládí nedostávalo v této části monarchie možnosti studovat na lesnické vzdělávací instituci (dvoutřídní lesnická škola pro Moravu a Slezsko na Úsově byla otevřena až v říjnu roku 1852)⁴ a studium na c. k. lesnickém ústavu v dolnorakouském Mariabrunnu si mohli dovolit jen mladíci z dobře situovaných poměrů, probíhalo zaškolování do každodenní práce lesníka rovnou za plného provozu na některém polesí. V praxi však taková výuka často vypadala tak, že kandidáti vypomáhali v domácnosti dotyčného hajného a nanejvýš si osvojili práci se střelnými zbraněmi. „Zkoušku“, jež byla spíše formalitou, pak skládali za přítomnosti pozvaných lesníků z okolí, pro něž museli vystrojit bohatou hostinu.⁵ Znalosti, s nimiž tito učni vstupovali do zaměstnání, tak mnohdy ani zdaleka nedosahovaly patřičné úrovně. Wehrbergerovi však v tomto ohledu byla štěstěna nakloněna – praxi totiž roku 1847 zahájil na lesním úřadě v Hubertově, který v té době řídil Julius Micklitz (1821–1885).⁶ Tento nadregionálně

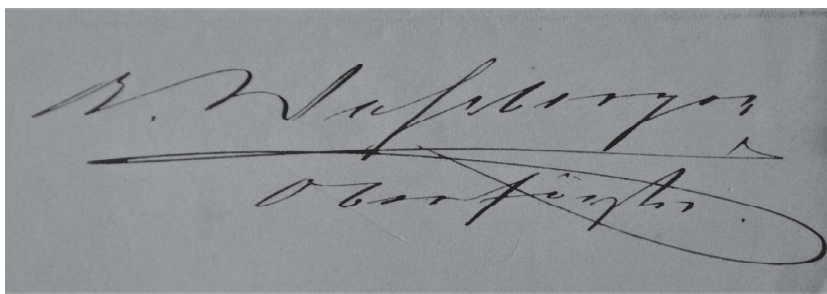
4 Jaroslav GABRZDIL – Vojtěch RICHTÁR, *Střední lesnické školství na Moravě*, Pířerov 1984, s. 15.

5 Josef NOŽIČKA, *Z minulosti slezských lesů*, sv. II, in: Přírodovědecký sborník Ostravského kraje (zvláštní příloha) 17/4, Opava 1956.

6 J. Micklitz se narodil ve Slezských Pavlovicích, po absolvování nižší lesnické školy v Hrabyni nastoupil na lesnickou akademii ve městě Mariabrunn. Následně pracoval jako lesník Řádu německých rytířů v Dlouhé Loučce, roku 1846 se stal nadlesním v Karlově Studánce. V roce 1861 byl jmenován vrchním lesmistrem biskupských lesů a přesídlil do Jeseníku. O něm např. Oskar MICKLITZ, *Lebensbild eines verdienten Forstmannes aus vergangener Zeit*, Verhandlungen der Forstwirte von Mähren und Schlesien 68, 1917, s. 28–35; Matěj MATELA, *Vrchní lesmistr Julius Micklitz. Život, dílo a odkaz legendy jeseníckého lesnictví*, in: Jesenícko. Vlastivědný sborník 23, Jeseník 2022, s. 30–48.

Obr. 2: Kresba Adolfa Wehrbergera zhotovená podle jediné dochované fotografie. Nakreslil autor článku.

Obr. 3: Podpis Adolfa Wehrbergera na jedné z úředních listin uchovávaných Zemským archívem v Opavě.

ZAO, fond Němečtí rytíři – ústřední správa velmistrovských statků na Moravě a ve Slezsku, Bruntál, kart. 315, inv. č. 2098.

uznávaný odborník a autor řady vědeckých publikací, které významně přispěly k poznání vysokohorské vegetace Jeseníků a v nichž nadčasově analyzoval způsob nakládání s místními lesy,⁷ nepochybně mladého Wehrbergera zametat hájovnu nenechal. Vědom si skutečnosti, že moravské a slezské lesy potřebují skutečně kvalifikovaný personál, poskytl Micklitz svěmu svěřenci nejvyšší stupeň edukace. Když pak v roce 1851 proběhla – na základě nařízení ministerstva o státních zkouškách pro lesní hospodáře z ledna předchozího roku – vůbec první zkouška tohoto typu na území Moravy,⁸ Wehrberger ji nejen díky Micklitzovu progresivnímu vedení, ale i vlastním schopnostem a příčinnivostí s výbornými výsledky složil a nastoupil na místo pomocného geodeta (něm. Vermessungsgehilfe) na Hubertově [obr. 3].⁹

V roce 1853 byl Wehrberger přeložen do Bruntálu jako písař tamního lesního úřadu (něm. Forstamtsschreiber), roku 1860 se tamtéž dočkal povýšení na lesního účetního (něm. Forstrechnungsführer). V této funkci se 3. února 1863¹⁰ oženil se šestadvacetiletou Marií Plischke, pocházející z poměrně slušně situovaných poměrů – jejím otcem byl Johann Plischke (1810–1892), jenž se postupně vypracoval na majitele prosperující ruční tkalcovny a který za svá hladká plátna a lněný damašek získal několik medailí a ocenění.¹¹ Novomanžel se nastěhovali do domu čp. 71 na tehdejší Niském předměstí (objekt se nacházel zhruba v místech

současného kina), kde se jim rok po svatbě narodil první syn Adolf.¹² Téhož roku si Wehrberger, již coby adjunkt lesní inspekce (něm. Forstinspectionsadjunct), dodělal vyšší státní lesnickou zkoušku, načež byl 1. května 1864 jmenován nadlesním (něm. Oberförster) v Hrabyni (něm. Hrabín).¹³

Lesy hrabyňského panství zaujímaly v rámci řádového majetku poměrně významné místo, neboť jejich správou byl v roce 1837, kdy bylo panství zakoupeno, pověřen průkopník moderních lesnických metod Johann Pfeifer (1808–1891),¹⁴ jenž „sníženou těžbou i velmi intenzivní pěstební péčí“¹⁵ docílil výrazného zlepšení zdejších porostů, které přetrvávalo i v dalších desetiletích. Přesun Wehrbergera právě sem tedy dává tušit, že se jeho práci a výsledkům muselo v očích nadřízených dostávat mimořádně kladného hodnocení. V hrabyňské hájovně zároveň v červnu roku 1865 přibyl do rodiny další přírůstek, dcera Anna.¹⁶

Návrat do revíru Hubertov

Lze-li hrabyňské porosty v daném období označit za pomyslnou výkladní skříň lesního hospodářství Řádu německých rytířů, pak stav poleší hubertovského, táhnoucího se od Karlovy Studánky západně až k vrcholu Pradědu, mohl na počátku 19. století sloužit jako odstrašující příklad. Tento revír totiž v průběhu první poloviny 18. století fatálně zasáhla neuměrná těžba dřeva, kterou způsobila poptávka řádových železáren v Malé Morávce, Ludvíkově (něm. Ludwigsthal) a dalších průmyslových podniků – roku 1722 byla většina lesa mezi Karlovou Studánkou a Pradědem nemilosrdně vykáčena a spálena v milířích a hutích.¹⁷ Od počátku 19. století se však díky intenzivnímu a odborně vedenému zalesňování, započatému především zásluhou bruntálského lesmistra Johanna Knappeho, podařilo ničení zdejších lesů do značné míry zastavit. Když pak roku 1846 nastoupil na hubertovské poleší zmíněný Julius Micklitz, Pfeiferův žák, romantický ráz s lesními zátišími a zdánlivě panenskou přírodou, jenž se do této oblasti pozvolna navracel, se stal zase o něco výraznějším. Již zhruba od první poloviny 19. století se tak hubertovské lesy stávaly stále častějším cílem lázeňských hostů,¹⁸ mířících podél Bílé Opavy k oblíbené salaši Ověčárna (něm. Schäferei), ale i představitelů Řádu německých rytířů, kteří zde mohli plně uplatnit svůj lovecký um.

Jestliže chtěli němečtí rytíři v zahájené revitalizaci Hubertova pokračovat, museli sem po Micklitzově odchodu na biskupský lesní úřad v Jeseníku dosadit člověka nanejvýš schopného a znalého místních přírodních poměrů, který by navázal na vykonanou práci svých předchůdců. [obr. 4]. Volba padla právě na osvědčeného Wehrbergera, který tak po necelých třech letech

12 ZAO, fond Sbirka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 445, typ matriky: katolická, původce: Bruntál, římskokat. f. ú., obsah svazku: N 1863–1869, s. 5.

13 Verhandlungen der Forst-Section für Mähren und Schlesien 1864/1, s. 103.

14 J. Pfeifer se narodil v Rýmařově (něm. Römerstadt), roku 1830 absolvoval lesnickou akademii ve městě Mariabrunn. Po krátkém působení v Dolním Rakousku nastoupil na poleší Dlouhá Loučka, posléze do Hrabyně, kde provedl řadu úspěšných pěstebních pokusů. Roku 1851 se stal lesmistrem v Bruntále, osmnáct let nato lesním radou. Roku 1882 byl za své zásluhy povýšen do šlechtického stavu s predikátem „von Forstheim“. O něm např. Franz KRAETZL, Pfeifer Ritter v. Forstheim Johann, Notizenblatt des Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens 1888/6, s. 42–43.

15 J. NOŽIČKA, Z minulosti slezských lesů, s. 82–83.

16 ZAO, fond Sbirka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 654, typ matriky: katolická, původce: Hrabyně, římskokat. f. ú., obsah svazku: N 1858–1878, s. 54.

17 J. NOŽIČKA, Bruntálské lesy a skladba jejich dřevin do počátku 19. století, in: Přírodovědecký sborník Ostravského kraje 16/2, Opava 1955, s. 275–276.

18 Jiří GLONEK, Na Jeseníky!, Olomouc 2019, s. 119–137.

7 Za zmínku stojí titul *Die forstlichen Vegetations-Verhältnisse des Altwater-Gebirges*, který vyšel u příležitosti lesnické výstavy v Karlově Studánce roku 1857 a v němž autor mimo jiné v rámci boje proti kalamitním škodám apeluje na pěstování porostů smíšených. Dále zde např. rozřídil jesenícké lesy podle stanovištní vegetace, rozšíření a vzrůstu dřevin, podle geologie a geomorfologie krajiny a jiných faktorů na celkem čtyři vegetační okrsky. „Tento pokus je u nás první aplikovanou prací z oboru geobotaniky a tedy vlastně prvním příspěvkem k typologii lesů,“ hodnotil dílo Věroslav SAMEK, *Vývoj kalamit a škod v lesích Hrubého Jeseníku*, in: *Práce výzkumných ústavů lesnických ČSR. Výzkumný ústav lesního hospodářství*, sv. 11, 1956, s. 179.

8 J. NOŽIČKA, *Z minulosti slezských lesů*, s. 86.

9 Wendelin JURINKA, *Forstmeister Adolf Wehrberger*, *Österreichische Forst- und Jagd-Zeitung* 14/50, 11. prosinec 1896, s. 395.

10 ZAO, fond Sbirka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 452, typ matriky: katolická, původce: Bruntál, římskokat. f. ú., obsah svazku: O 1861–1876, s. 5.

11 Milan MYŠKA, *Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska do poloviny 20. století*, Ostrava 2003, s. 341.

Obr. 4: Budova čp. 29, v níž sídlila hubertovská lesní správa Řádu německých rytířů.
Foto autor článku, červen 2021.

strávených v Hrabyni přesídlil s rodinou opět do jemu dobře známého údolí Bílé Opavy. Přestože Wehrberger nastoupil do služby až 15. května 1867, rodina obývala hubertovskou hájovnu prokazatelně již koncem zimy. Důkaz podává malomorávecká matrika narozených, jejíž zápis ze dne 6. března hovoří o příchodu třetího dítěte, syna Johanna.¹⁹ Čtvrtým a posledním Wehrbergerovým potomkem se o deset let později stala dcera Marie.²⁰

Na Hubertově „se Wehrbergerovi dostalo příležitosti prokázat svou lásku k lesu a zvěři a uplatnit ji prostřednictvím příkladného hospodaření, zejména skrze hospodárnou těžbu řeziva a využívání lesních produktů, jakož i prostřednictvím úspěšného zalesňování především vysokých oblastí a neméně péčí a ochranou zvěře“²¹ napsal na sklonku roku 1896 ve Wehrbergerově nekrologu, uveřejněném v celorakouském lesnickém periodiku *Österreichische Forst- und Jagd-Zeitung*²² a zároveň v lesnickém časopise pro Moravu a Slezsko *Verhandlungen der Forstwirthe von Mähren und Schlesien*,²³ pozdější lesní rada (něm. Forstrat) Řádu německých

19 ZAO, fond Sbirka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 562, typ matriky: katolická, původce: Malá Morávka, římskokat. f. ú., obsah svazku: N 1861–1878, s. 57.

20 Tamtéž, s. 164.

21 W. JURINKA, *Forstmeister Adolf Wehrberger*, s. 395.

22 Periodikum, jež pro současné badatele představuje neocenitelný zdroj informací o řadě lesníků z oblasti Jeseníků druhé poloviny 19. a počátku 20. století, vyšlo poprvé v lednu roku 1883 ve Vídni pod názvem *Österreichische Forst- und Jagd-Zeitung*, v roce 1894 se přejmenovalo na *Österreichische Forst- und Jagd-Zeitung* a o dění ve sféře lesnictví a lovu přinášelo zprávy do roku 1920.

23 W. JURINKA, *Forstmeister Adolf Wehrberger* †, *Verhandlungen der Forstwirthe von Mähren und Schlesien*

rytířů Wendelin Jurinka,²⁴ jenž pod Wehrbergerem v 80. letech působil jako adjunkt.²⁵ Jurinkou zmiňované úspěchy, jichž se v oblasti nejvýše položeného řádového polesí podařilo Wehrbergerovi dosáhnout, však byly několikanásobně vykoupeny tvrdou, často doslova sisyfovskou prací, kterou nadlesní a jeho podřízení museli vynaložit v potýkání se s nekompromisními přírodními a povětrnostními podmínkami bruntálské části Hrubého Jeseníku. Pouhé dva roky po svém převlečení na Hubertov [obr. 5] tak Wehrberger musel řešit následky ničivého orkánu, který se sem přihnal 7. prosince 1868, a vichřice dorazivší o čtyři dny později, v jejichž důsledku bylo v polesí Malá Morávka, Podlesí (něm. Wiedergrün), Hubertov, Vrbno (něm. Würbenthal) a Andělská Hora (něm. Engelsberg) zpracováno po polomech 83 444 sáhů dřeva.²⁶ Vzhledem k reorganizaci správy majetku Řádu německých rytířů z roku 1846, která řádové jesenícké lesy rozdělila na dva hlavní lesní okresy (něm. Forstbezirk), v Bruntále a na Hubertově,²⁷ představoval Wehrberger hlavu nejen polesí hubertovského, ale zároveň i Vrbna, Karlovic (něm. Karlsthal), Malé Morávky, Ludvíkova a Podlesí,²⁸ takže řešení způsobených škod ve jmenovaných oblastech spočívala právě na jeho bedrech. Lesníci se z této katastrofy ještě ani nestihli vzpamatovat, když bruntálské lesy opět, v noci z 26. na 27. října 1870, zasáhla další vichřice, jež měla na svědomí 12 000 sáhů polomů. Výrazně oslabené porosty hned následujícího roku napadl kůrovec.²⁹ Další větrná kalamita dorazila roku 1875 a sněhový a větrný polom ze 16. března 1885 způsobil, že Hubertov patřil tradičně k nejpostiženějším revírům řádových majetků v Jeseníkách.³⁰ Každoroční masy sněhu pak kromě poškození porostů všech věkových stupňů způsobovaly i úhyn zvěře – kvůli vysokému sněhu zahynulo např. v zimním období 1894–1895 v lesním okrese Hubertov celkem 58 kusů vysoké zvěře a 105 srnců.³¹

Obr. 5: Kovové razítko lesní správy Hubertov, 19. století.

ZAO, fond Velkostatek Bruntál, inv. č. 1299.

1897/1, s. 81–83.

24 *Programm der vom mähr.-schles. Forstschulvereine errichteten Waldbauschule zu Mähr. Weiskirchen, Mähr. Weisskirchen* 1907, s. 13.

25 Ignaz TITTEL, *Statistik und Beamten-Schematismus des Gross-Grundbesitzes in der Markgrafschaft Mähren und im Herzogthume Schlesien*, Olmütz 1885, s. 151.

26 V. SAMEK, *Vývoj kalamit a škod*, s. 176.

27 J. NOŽIČKA, *Z minulosti slezských lesů*, s. 83.

28 ZAO, fond Němečtí rytíři – ústřední správa velmistrovských statků na Moravě a ve Slezsku, Bruntál, inv. č. 2098, *Skizze über die Hirschbrunst-Gebiete im Forstamtsbezirke Hubertskirch* pro 1907.

29 J. NOŽIČKA, *Z minulosti slezských lesů*, s. 102.

30 V. SAMEK, *Vývoj kalamit a škod*, s. 117.

31 *Mährisches Tagblatt* 16/104, 6. května 1895, s. 5.

Obr. 6: Jeden z cca dvaceti přeživších kusů borovice limby, jež se na bruntálské straně hor vysazovala právě za Wehrbergera.

Foto autor článku, červen 2018.

Ve výše uvedeném citátu z Jurinkovy vzpomínky na zesnulého Wehrbergera, která se v pátrání po Wehrbergerových životních osudech stala jedním z ústředních zdrojů, je prostřednictvím zmínky o „úspěšném zalesňování“ reflektována i pravděpodobně nejviditelnější stopa, jakou hubertovský nadlesní v Jeseníkách zanechal. Adolf Wehrberger je totiž tím, za jehož správy proběhla v nejvyšších patrech bruntálského panství výsadba borovice limby (*Pinus cembra*) a kleče (*Pinus mugo*) [obr. 6]. S ideou zalesnit jesenícké hole limbou přišel jako první zmíněný bruntálský lesmistr Pfeifer, který nechal od roku 1877 vyrůstat sazenice. Ty pak byly v letech 1883–1890 „vysazovány ve spou 2 m u Malého Pradědu, u Tetřeví boudy a na jižních svazích Pradědu“,³² přičemž výjimku dostalo bezprostřední „okolí vrcholu Pradědu, které bylo vyňato pro uchování vysokohorské flory“.³³ Od roku 1889 se v této lokalitě sázela i kleč.³⁴ Do počátku 90. let předminulého století pojmuly kamenité půdy jeseníckých holí celkem 60 730 sazenic limby a 22 140 kleče. Cílem bylo zvýšit horní hranici lesa a zabránit sesuvům půdy a lavinám (kleč), které v té době bruntálskou část hor trápily,³⁵ avšak již tehdy mnozí lesníci napříč Moravou a Slezskem vyjadřovali pochybnosti

o správnosti tohoto kroku a upozorňovali na škodlivé důsledky překotného pěstování borovice, a to především v nevhodných stanovištních poměrech. Přítomnost obou dvou druhů borovice v oblastech, v nichž nejsou původní, se skutečně časem ukázala jako problematická. Borovice limba začala po roce 1920 masivně schnout³⁶ a dnes může návštěvník hor hovořit o skutečně velkém štěstí, natrefí-li na nějaký přeživší solitér – v celém pohorí se jich nachází zhruba jen dvacet. Přání, které Jurinka vyslovil po Wehrbergerově smrti, tj. aby „vzpomínka na zesnulého lesmistra Wehrbergera nadále žila v porostech borovice limby, které jako první do extrémních

32 J. NOŽIČKA, *Z minulosti slezských lesů*, s. 99.

33 Emil HOŠEK, *Vývoj dosavadního hospodaření v nejvyšších polohách Jeseníků a jeho vliv na horní hranici lesa*, Ostrava 1973, s. 76.

34 Semeno bylo nakupováno od firmy Jennewein v Innsbrucku nebo Stainer ve Vídeňském Novém Městě. Viz Zuzana ŠPINLEROVÁ – Milena MARTINKOVÁ, *Zhodnocení a výběr metod studia agregátu Pinus mugo a příspěvek k objasnění jeho role v imisních horských oblastech*, Kostelec nad Černými lesy 2009, s. 33.

35 Marek BANAŠ – Miroslav ZEIDLER, *Pozoruhodné bezlesí Jeseníků a Králického Sněžníku*, Veronica – časopis ochránců přírody 2012/4, s. 7.

36 Věra KOŇAŘÍKOVÁ, *Z připravovaných státních přírodních rezervací v Jeseníku*, Ochrana přírody. Věstník státní péče o ochranu přírody 27/5, 1972, s. 113.

výšin našich slezských hor zasadit“³⁷ tak v kontextu vývoje následujících desetiletí nebylo příliš naplněno. Kleči se v těchto oblastech naopak daří poměrně dobře, avšak četné odborné výzkumy prokázaly neblahý vliv této dřeviny na unikátní druhovou rozmanitost nejvyšších pater Hrubého Jeseníku,³⁸ a tak zde od 70. let 20. století³⁹ do současnosti probíhá cílené vyřezávání jejích porostů.⁴⁰

Na lov s arcivévodou

Těžký život hubertovského nadlesního nicméně Wehrberger, jak dokládají četné prameny, vyvažoval o poznání příjemnějšími chvílemi. Coby náruživý lovec často vyrážel do okolních lesů na čekanou. Jeho dovednosti v oblasti myslivosti oceňovali zejména nejvyšší představitelé Řádu německých rytířů a vzácní lovečtí hosté, kteří do vyšších pater Jeseníků zajížděli ukojit svou loveckou vášně. Jedním z pravidelných návštěvníků se stal např. arcivévoda Arnošt Habsbursko-Lotrinský (1824–1899), který prokazatelně od roku 1873 lovil v hubertovských lesích jeleny. Tohoto příslušníka panovnického rodu doprovázel na jeho podzemních šoulačkách nejčastěji právě nadlesní Wehrberger, jenž se „vždy snažil potěšit vzácného loveckého hosta udržováním dobrého stavu zvěře a po dobře mířené ráně předáním čerstvé smrkové větvičky“.⁴¹ Za cenné služby jej pak spokojený arcivévoda na vedoucího honu (něm. Jagdleiter). O těchto četných nimrodských aktivitách podává svědectví mimo jiné dobový tisk, z něhož se tak můžeme dozvědět, že např. na slavnostním honu konajícím se koncem léta roku 1890, jehož se zúčastnila honorace z blízka i mimo region, skolil Wehrberger v revíru Malá Morávka osmeráka. Arcivévodovi Arnoštovi byl pak svatý Hubert nakloněn o dva dny později, kdy člen císařské rodiny složil kapitálního dvanácteráka.⁴²

Základnou pro šoulačky jeseníckými horami se (nejen) arcivévodovi často stávala Ovčárna. Rozlehlá salaš, stojící od poloviny 60. let 19. století pod Petrovými kameny a spravovaná manžely Karlem a Rosou Grohalovými, platila v dobách před nástupem organizované vysokohorské turistiky za oblíbené místo setkávání lesníků a lovců, kteří se v příjemném prostředí chaty posilňovali pochutinami z ovčího mléka a odpočívali při poslechu vtipných historek starého Grohala.⁴³ Je tedy nade vší pochybnost, že zde byl častým hostem i nadlesní Wehrberger. Snad zde pobýval rovněž v říjnu roku 1888, kdy Ovčárnu zasáhla tak mohutná sněhová kalamita, že se arcivévoda Arnošt musel pod jejími krovy zdržet o mnoho dní déle, než původně plánoval. Pobyt v tichu hor a s přáteli si ale nadmíru pochvaloval.⁴⁴

37 W. JURINKA, *Forstmeister Adolf Wehrberger*, s. 395.

38 Ondřej VÍTEK (ed.), *Analýza antropických vlivů v nejcennějších částech CHKO Jeseníky – sborník AOPK ČR*, Praha 2009, 161 s.

39 Taťána SCHMIDTOVÁ – Ladislav HAJNÝ – Jan HALFAR – Jindřich CHLAPEK, *Chráněná krajinná oblast Jeseníky*, Ochrana přírody – věstník státní péče o ochranu přírody 64/3, Praha 2009, s. 5.

40 Výsazování kleče v těchto oblastech probíhalo na konci 19. století i z jiných než výše uvedených praktických důvodů. V roce 1898 nechal zřejmě Řád německých rytířů v součinnosti se zemskou vládou v Opavě z této dřeviny na jižním svahu Pradědu vysázet písmena F J I coby iniciály vládnoucího císaře, který téhož roku slavil 50 let na trůně. Přestože byla tato památka na starou monarchii po první světové válce postupně zničena, část je v terénu dodnes viditelná. Viz Vít SLEZÁK, *Výsadba kleče na Pradědu*, Campanula – zpravodaj Chráněné krajinné oblasti Jeseníky 3/1, 2012, s. 7.

41 W. JURINKA, *Forstmeister Adolf Wehrberger*, s. 395.

42 *Die Hirschjagden im Sudetengebirge*, Ostrauer Zeitung 2/75, 7. září 1890, s. 4.

43 Matěj MATELA, „Stále zelená kytička“ matka Grohalová. *Vzpomínka na legendární ovčárskou správcovou*, Kulturní revue Olomouckého kraje – KROK 2019/1, s. 50.

44 Erwin WEISER, *Die Grohal-Mutter. Ein Sträußlein Immergrün zum Heimgang von fünfundzwanzig Jahren*, Freu-

Mezi ony příjemnější pracovní povinnosti nadlesních patřila samozřejmě také organizace lesnických shromáždění (Wehrberger byl členem Moravsko-slezského lesnického spolku,⁴⁵ něm. Mährisch-schlesischer Forstverein, který tento typ akcí pořádal poměrně často), dále reprezentace svěřeného úřadu při nejrůznějších slavnostech či u příležitosti vzácných návštěv a v neposlední řadě činnost edukační. Např. v červnu roku 1870 zavítala do Wehrbergerova revíru exkurze z věhlasné lesnické školy, tehdy již sídlící na Sovinci (něm. Eulenberg). O průběhu dvoudenní návštěvy pojednal jeden z účastníků Augustin Buchmayer (1835–1909), v té době druhý profesor lesnictví na dané instituci, v letech 1873–1896 pak její ředitel.⁴⁶ Tato významná osobnost lesnického vzdělávání nám svým podrobným článkem zanechala mimořádně vzácné svědectví nejen o stavu této oblasti na počátku 70. let předminulého století, ale i o samotném Wehrbergerovi.

Dle Buchmayerova textu se účastníci poté, co si ráno 9. června prohlédli polesí Malá Morávka, vydali do Karlovy Studánky. Na cestě je ale zastihl vydatný déšť, pročež po deváté hodině ranní dorazili do cíle zcela promočení. Zde se měli setkat s nadlesním Wehrbergerem, který byl „natolik laskav, že nám přišel naproti do restaurace“,⁴⁷ v níž se mezitím návštěvníci sušili. Pod jeho „přátelským vedením“⁴⁸ se pak kolonádou odebrali k místní pile a následně si prohlédli hrozivé následky vichřice z roku 1868, o níž zde již byla řeč. Cestou debatovali o nejrůznějších úskalích práce na polesí. Wehrberger se např. rozhovořil o tom, že těžba dřeva v těchto oblastech je možná jen díky lesním cestám, které začaly vznikat teprve před dvaceti lety, přičemž zmiňoval značné zásluhy svého učitele Julia Micklitzte na zvelebení revíru. Poté zavítali do Videl (něm. Gabel), osady rozdělené Střední Opavou na část patřící Řádu německých rytířů (pravý břeh) a část spravovanou vratislavským biskupstvím (levý břeh), kde je biskupský nadlesní Schön pozval na oběd. Po dobrém jídle se ke skupině připojil adjunkt Tomáš Žitný a všichni diskutovali o místních podmínkách. Když se s biskupskými lesníky rozloučili, vrátili se do řádových lesů. Pod Žárovým vrchem (něm. Brandberg), tedy již v revíru Ludvíkov, se k nim přidal hajný Öhm. Přestože neustále přšelo, účastníci exkurze si pečlivě všímali způsobu pěstování jednotlivých lesních úseků, jejich druhového složení, zpracování dřevní hmoty apod., o čemž jim trpělivý výklad poskytoval právě Wehrberger. Do Karlovy Studánky došli opět skrz nasrzk mokří, avšak správce lázní Schmidt, „dobrotivě pamatující na naše zdraví“,⁴⁹ rozdál všem poukázky na koupel (něm. Badekarten). Ráno, posílení snídaní a teplou lázní, je Wehrberger vzal na obhlídku hubertovských hutí. Poté zamířili do oblasti Ostrého vrchu (něm. Mooslehne), aby o chvíli později sestoupili do údolí Bílé Opavy a podél divokých peřejí šplhali vzhůru. Nahoře u pramenů této bystřiny se pak posílili chutným občerstvením, „které prozíravě přinesl pan nadlesní“.⁵⁰ Následně již Wehrbergerovi vše poděkovali za dva dny, které jim věnoval, a spolu s loučenským lesním personálem se odebrali na obhlídku moravské části hor.

denthaler Ländchen 14/10, 1934, s. 73.

45 Verhandlungen der Forstwirthe von Mähren und Schlesien 1877/1, s. 108.

46 Gustav NOVOTNÝ, Augustin Anton BUCHMAYER, in: Biografický slovník českých zemí, sv. 8 (Brun-By), Praha 2007, s. 295.

47 August BUCHMAYER, Bericht über eine forstliche Studienreise der Zöglinge des ersten Jahrganges in der Zeit vom 8. bis incl. 14. Juni 1870, Die mährisch-schlesische Forstschule in Eulenberg, Cursus 1869–1870, Olmütz 1870, s. 18–19.

48 Tamtéž, s. 19.

49 Tamtéž, s. 22.

50 Tamtéž, s. 23.

Vynikající lesník a laskavý člověk

S počátkem 90. let předminulého věku začala, plně v duchu tehdejší doby, přicházet ocenění Wehrbergerovy celoživotní práce. Počátkem července roku 1891 oznámil (nejen) opavský list *Troppauer Zeitung*, že se císař rozhodl nadlesnímu a vedoucímu lesního úřadu (něm. Forstamtsleiter) na Hubertově Adolfu Wehrbergerovi udělit Zlatý záslužný kříž s korunou (něm. Goldenes Verdienstkreuz mit der Krone),⁵¹ a to za jeho „vynikající výsledky v oblasti lesnictví i lovu, především pak za úspěšné zalesnění horních pater hor“.⁵² Při této příležitosti byl zároveň povýšen na lesmistra (něm. Forstmeister).⁵³ Výnosem z února roku 1895, který vydal nový velmistr Řádu německých rytířů arcivévoda Evžen Rakousko-Těšínský, se pak Wehrberger stal lesmistrem I. třídy.⁵⁴ Bohužel mu osud nedopřál těšit se z nově získané pozice příliš dlouho. Dne 4. listopadu 1896 Adolf Wehrberger po dlouhé srdeční nemoci ve věku 66 let zemřel.⁵⁵ O jeho skonu přinesl poměrně dlouhou zprávu olomoucký *Mährisches Tagblatt*,⁵⁶ zmíněn byl i v jesenickém *Mährisch-Schlesische Presse*,⁵⁷ a dokonce i vídeňských novinách *Wiener Landwirtschaftliche Zeitung*.⁵⁸ Jeho manželka Marie, s níž vychoval čtyři děti, jej následovala o dvanáct let později, 28. května 1908.⁵⁹

Profesní životopis Adolfa Wehrbergera a zčásti i jeho rodinné zázemí se po více než sto letech podařilo znovu oživit a prostřednictvím této studie uvést ve známost, dostupné materiály však zároveň podávají i částečný vhled do charakterových vlastností hubertovského nadlesního. Rovněž v této rovině je pravděpodobně nejhodnotnějším zdrojem nekrolog z pera Wendelina Jurinky, který Wehrbergera popisuje jako neuvěřitelně pracovitého a svědomitého úředníka – ještě několik dní před smrtí plnil s obvyklým nasazením veškeré oficiální povinnosti. „Ačkoli lesmistr Wehrberger nikdy na veřejnost se svými odbornými názory nevyšel, což zcela odpovídalo jeho klidné a skromné povaze, vždy šel s dobou a snažil se rozšiřovat své důkladné znalosti neustálým studiem“,⁶⁰ píše Jurinka. Zároveň jej líčí jako velice dobromyslného člověka, plně oddaného své manželce a dětem. Ke svým podřízeným se prý za všech okolností choval laskavě a spravedlivě.

Zde je sice zapotřebí brát v úvahu skutečnost, že Jurinka měl k bývalému nadřízenému očividně velmi dobrý vztah, což může předpokládat jistou míru neobjektivity, nicméně pozitivní vnímání Wehrbergera zaznělo po jeho smrti i z dalších stran. „Nejbolestněji dojat odchodem tak vynikajícího lesníka, jehož loajální a výborné služby pro mě zůstanou nezapomenutelné, vyjadřuji upřímnou soustrast svým lesním úředníkům a dávám tímto pokyn, abyste mě zastupovali na pohřbu a k rakvi položili věnec s červenou a bílou stuhou nesoucí nápis: Arcivévoda Evžen.“⁶¹ K velmistrovci se přidal i někdejší Wehrbergerův druh v lovu arcivévoda Arnošt, jenž

51 *Allerhöchste Auszeichnung*, *Troppauer Zeitung* 106/147, 1. července 1891, s. 4. Více o příslušném vyznamenání viz Ivan KOLÁČNÝ, *Řády a vyznamenání Habsburské monarchie*, Praha 2006, s. 234–237.

52 *Adolf Wehrberger* †, *Altwater*: Organ des mährisch-schlesischen Sudeten-Gebirgs-Vereines 15/1, 1897, s. 7.

53 Tamtéž.

54 *Gehaltsregulierung auf den Gütern des Hoch- und Deutschmeisterthums*, *Mährisches Tagblatt* 16/36, 1895, s. 3–4.

55 ZAO, fond Sbirka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 8573, typ matriky: katolická, původce: Malá Morávka, římskokat. f. ú., obsah svazku: Z 1856–1911, s. 103.

56 *Todesfall*, *Mährisches Tagblatt* 17/257, 6. listopadu 1896, s. 4.

57 *Todesfall*, *Mährisch-Schlesische Presse* 13/90, 7. listopadu 1896, s. 3–4.

58 *Gestorben sind*, *Wiener Landwirtschaftliche Zeitung* 46/90, 7. listopadu 1896, s. 5.

59 *Todesfälle*, *Freudenthaler Zeitung* 5/43, 30. května 1908, s. 4.

60 W. JURINKA, *Forstmeister Adolf Wehrberger*, s. 395.

61 Tamtéž.

vyjádřil smutek nad „ztrátou tak schopného a svědomitého úředníka, s nímž jsem se tak dlouho znal a jehož vlastností jsem si vážil“.⁶² Další z textů, který na zesnulého lesmistra vzpomínal se značnou dávkou respektu, zveřejnil časopis Moravsko-slezského sudetského horského spolku (něm. Mährisch-Schlesischer Sudeten-Gebirgsverein) *Altvater*, označující Wehrbergera za „nezapomenutelného, dobráckého přítele, jehož památka coby pravého a čestného německého muže je stejně věčná jako zelené lesy hubertovské“.⁶³ Přestože do té doby *Altvater* Wehrbergerovo jméno nezmiňuje, tato posmrtná připomínka jeho života a dobré povahy nepochybně svědčí o tom, že musel mít s jesenickými turisty mimořádně přátelské vztahy – k úmrtím lesníků-nečlenů se toto periodikum totiž obvykle nevyjadřovalo.

Avšak i v případě, že pomineme obvyklý charakter nekrologů mající přirozenou tendenci zesulého glorifikovat, kladné vnímání Wehrbergera jeho současníky potvrzují také jiné zdroje. Wehrbergerova ochota při provázení návštěvníků ze sovinecké školy, kdy je dobrosrdečný nadlesní na samém závěru svého průvodcovství překvapil chutnou svačinou, zde již byla reflektována. Vzpomínku na něj po dvaceti letech zanechal ale i významný regionální spisovatel a politik Viktor Heeger (1858–1935). Přestože si Heeger spletl datací a Wehrbergerovo jméno zmiňuje v souvislosti s lovem na tetřevy v dubnu roku 1898, kdy byl hubertovský nadlesní půldruhého roku po smrti, nemění tato mylka nic na skutečnosti, že někdejší symbol místního lesnictví charakterizuje coby vážného, přesto „veskrze poctivého a spravedlivého“⁶⁴ muže, s nímž byla vždy radost pobýt.

Jméno Adolfa Wehrbergera se z paměti jesenických hor za více než sto let od jeho skonu zcela vytratilo, a to i přesto, že po sobě zanechal výrazný hmatatelný odkaz v podobě porostů kleče i několika solitérů borovice limby (byť se, jak bylo řečeno, současné názory hodnotící dopad těchto Wehrbergerových aktivit na přírodu nejvyšších partií jesenických hor podstatně liší). Za skutečně trvalé, i když ryze duchovní a dnes již nepostřehnutelné dědictví, jež po sobě Adolf Wehrberger zanechal, tak můžeme označit „pouze“ jeho bezesporu silný a pozitivní vliv na vzdělání mnoha adjunktů, již kdy prošli jeho rukama⁶⁵ a kteří své zkušenosti a znalosti zase předávali dalším generacím lesníků, ti zase svým svěřencům a tak dále. Díky této pomyslné lince tak stopa Adolfa Wehrbergera, jehož život a osobnost v sobě nesou značnou dávkou inspirativnosti, zůstává v lesnictví dodnes.

Verderer Adolf Wehrberger from Hubertov u Karlovy Studánky, Significant Personality of Forests in Hrubý Jeseník Mountains of the Second Half of the 19th Century Summary

Adolf Wehrberger was born on March 11, 1830 in Karlov pod Pradědem, (part of Malá Morávka) as the son of a smith. After graduating from high school in Bruntál, he began his forestry practice in the Hubertov Forest, where Julius Micklitz, one of the most important figures in Moravian and Silesian forestry of the 19th century, took care of his forestry education. After several positions at the forest office in Bruntál and passing state exams, he was transferred as a head forester to Hrabyně; in 1867 he returned to Hubertov, where he worked as a head forester for more than three decades until his death.

As the administrator of one of the two main forest districts of the Bruntál estate, in addition to the Hubertov district, he was also in charge of the surrounding forest areas. Almost immediately after starting work in Hubertov, he was forced to deal with a number of natural disasters in the form of forest calamities and the unfortunate state of the area, which, in the 18th century, paid for the disproportionate logging caused by the demand from the industrial enterprises in the vicinity. Today, the dwarf pine ground cover and several Swiss pine solitaires, i.e. two tree species that were planted in the top parts of the Hrubý Jeseník Mountains during his era in an effort to prevent landslides and increase the upper forest border, are the most visible evidence of Wehrberger's work. However, the Swiss pine began to dry up en masse in 1920, and today only about 20 solitaires remain; the dwarf pine has been cut out continuously since the 1970s, as expert research has shown its negative impact on the species diversity of these areas.

As an experienced hunter, Wehrberger regularly accompanied rare guests who came to the surroundings of Karlova Studánka to shoot the game, which was always plentiful. The location was popular with, for example, by Archduke Ernest of Habsburg-Lorraine, who spent many hunting seasons here with Wehrberger's assistance. At the end of his career, Wehrberger, a father of four, received several awards. In 1891, Emperor Franz Joseph I awarded him the Golden Cross of Merit with a Crown; the same year he was promoted to head forester. Unfortunately, at the end of his life, he struggled with heart disease, as a result of which he died on November 4, 1896, at the age of 66.

From several surviving memories of Wehrberger's contemporaries, it is clear that, by his death, not only a hard-working and conscientious order official who faithfully served the three grandmasters left, but also a very popular and kind man and a caring father of the family. The life story of forester Adolf Wehrberger represents an inspiring example of a life lived to the full and, at the same time, it faithfully illustrates many of the iconic features of Hrubý Jeseník forestry in the second half of the 19th century.

Mgr. Matěj Matela
Vlastivědné muzeum Jesenícka
etnograf@muzeumjesenik.cz

62 Tamtéž.

63 *Adolf Wehrberger* †, *Altvater* 15/1, s. 7.

64 Viktor HEEGER, *Hahnenbalz*, *Freudenthaler Ländchen* 8/5, 1928, s. 46.

65 Kromě Wendelina Jurinky stojí za zmínku např. Quido Drechsler, pozdější hubertovský nadlesní, jehož jméno je mimo jiné spojeno s výstavbou cesty z Hvězdy na Ověčárnu nebo odchovem prvních jesenických kamzíků, které 22. února 1913 vypustil z aklimatizační obůrky nacházející se v oblasti Schotter Steine (dnes Suť), cca 900 m východně od bývalé Tetřeví chaty (něm. Auerhahnbaude).